

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Ajaloo ja arheoloogia instituut

Jaan-Kristjan Unt
Mittevabadus 13. sajandi Inglismaa juriidilistes tekstides
Bakalaureusetöö

Juhendaja: Marten Seppel

Tartu 2016

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Ülevaade allikates.....	6
2. Seadusetekstide võrdlus	14
2.1 Mittevabaduse terminid 13. sajandi seadusetekstides	14
2.2 Orjuse pärimine	16
2.3 Mittevabadusse sündimine	17
2.4 Mittevabade seisund.....	18
2.5 Vabaks saamine.....	19
2.6 <i>Mercheti</i> maksmine <i>Mirroris</i>	21
2.7 Õigusteooria ja kohtupraktika erinevused.....	22
Kokkuvõte	25
Summary	27
Kasutatud allikad ja kirjandus	30

Sissejuhatus

Inglise tavaõigusliku villenaaži (*common-law villeinage*) kujunemist 13. sajandi jooksul on nähtud Henry II aegsete seadusreformide „kaasproduktina.“¹ Üks olulisi villenaaži aspekte oli kohtumäärus orjusesse sündimise kohta – *writ of naitfy*, millega mõisnikud said tagasi nõuda mõisast lahkunud mittevaba päritolu talupoegi ehk villaane (mittevaba talupoja kohta võidi 13. sajandil kasutada ka sõna *serf*; orjusesse sündinud isiku kohta kasutati aga sõna *naitf*). Üks esimesi teadaolevaid juriidilisi tekste, mis mainib ja käsitleb *writ of naitfy*t tavaõiguse kontekstis, traktaat, mida tuntakse Glanville’ina, pärineb 12. sajandi lõpust. Järgneva sajandi jooksul kirjutati veel kaks olulist seaduseteksti, mis pikka aega kujundasid edasist kohtupraktikat: inglise juriidika “kroonijuveeliks”² nimetatud traktaat, mida tuntakse Bractoni nime all ning paljuski esimesele tuginev Brittoniks nimetatud tekst. Samas oli kohtupraktika sageli väga erinev ning ühtset villenaaži süsteemi välja ei kujunenud.³ 13. sajandi lõpus kirjutati ka kolmas mahukas seadusetekst – *The Mirror of Justices* [edaspidi *Mirror*], mis paistis mitmes aspektis teistest kaasagsetest traktaatidest nii drastiliselt erinevat, et 16. ja 17. sajandi autorid pidasid seda ekslikult normannide vallutuse eelseks tekstiks. Hiljem, 19. sajandi lõpul tituleeriti *Mirror* samade erinevuste tõttu Frederick William Maitlandi, ühe oma aja mõjukaima inglise õigusajaloolase poolt fantastiliseks lugulauluks, mistõttu järgneva sajandi jooksul pidas suur hulk ajaloolasi seda ajalooliselt väärtusetuks allikaks ning alles viimasel ajal on hakatud selle teksti vastu taas huvi tundma.⁴ Siiski keskendub suurem osa viimastest käsitlustest pigem teksti motiividele, keeleliste küsimustele või Maitlandi kriitika ümberlukkamisele.⁵

¹ Hyams, Paul R. King, *Lords and Peasants in Medieval England: The Common Law of Villeinage in the Twelfth and Thirteenth Centuries*. Oxford, 1980, lk 221–222.

² Pollock, Frederick. Maitland, Frederick William. *The History of English Law Before the Time of Edward I*. I kd Cambridge, 1899, lk 206.

³ Hyams. King, *Lords and Peasants*, lk 81.

⁴ Seipp, David J. *The Mirror of Justices*. – Bush, Jonathan A. (toim), Wijffels, Alain (toim). *Learning the Law: Teaching and Transmission of English Law, 1150 – 1900*. London, 1999, lk 85–88.

⁵ Vt nt Jahner, Jennifer. *The Mirror of Justices and the Arts of Archival invention*. – Viator. *Medieval and Renaissance Studies*, 45/1, 2014, lk 221–246; Pocock, G. A. *The Ancient Constitution and the Feudal Law: A Study of English Historical Thought in the Seventeenth Century*. Cambridge, 1987, lk 41–43, 67–68; Trotter, David. *Language and Law in the Anglo-French Mirror of Justices*. *L’art de la philology*. – *Mélanges en*

Üheks kõige iseäralikumaks *Mirrori* väiteks mittevabaduse küsimuses on see, et villaanid on vabad ning üldse paistab tekst olevat lihtrahvast soosiv. Paul Vinogradoff, mõningate tähtsamate Inglise keskaegset talupoegkonda kirjeldavate raamatute autor, kutsub *Mirrori* autorit „madalamate seisuste eestvõitlejaks“⁶, ning on näinud *Mirrori* seisukohti toetusena oma kontseptsioonile villenaaži mitmekihilisusest ja villaanide pärimisest vabade *ceorl*ide staatusest.⁷ Vinogradoff on võtnud seisukoha, et *Domesday Booki* koostamise järgsel sajandil oli suur osa Inglismaa talupoegkonda vaba kuni Henry II valitsusajani, mil osa talupoegadest kaotas õiguse kaitsta end kuningakohtutes.⁸ Rodney Howard Hilton on hiljem samas suunas jätkates järeldanud, et suure osa talupoegade vabaduse kaotus toimus alles 13. sajandi alguses.⁹ Normannide vallutusele järgnenud sotsiaalseid muutuseid uurinud Rosamund Faith on kasutanud *Mirrori* käsitlust mittevabadusest selle teooria toetuseks.¹⁰ Samas on Inglise keskaegset õiguskirjutust põhjalikult uurinud Paul R. Hyams juhtinud tähelepanu sellele, et Hilton on mõningaid kaasusi valesti tõlgendanud.¹¹ Inglismaa pärisorjuse teemadel kirjutanud John Hatcher on samuti sellised kontseptsioonid kahtluse alla seadnud. Talupojad (*bordariid*, *cottariid* ja villaanid) olid *Domesday Booki* definitsioonide järgi pigem vabamad kui orjad, kellest nad selgelt eristusid, kuid siiski olemuselt mittevabad - villaan ei kuulunud vabade inimeste (*liberi homines*) sekka.¹² Hiljem, seoses orjade tähtsuse hääbumisega, muutus senine nomenklatuur „ning tähtsaimaks staatuse eristuseks talupoegade vahel ei olnud enam, kas nad olid orjad või mitte, vaid nüüd juba see, kas nad olid villaanid või mitte. Selle tagajärjena muutus ka määratluste „vaba“ ja „mittevaba“ tähendus.“¹³ Seejuures jäid talupoegade sõltuvussuhted ilmselt samalaadseks.¹⁴

l'honneur de Leena Löfstedt. Mémoires de la Société néophilologique de Helsinki LXX, Helsinki, 2007, lk 257–270.

⁶ Vinogradoff, Paul. *Villainage in England: Essays in English Medieval History*. Oxford, 1892, lk 416.

⁷ *Ibid.*, lk 121.

⁸ *Ibid.*, lk 218–220.

⁹ Hilton, Rodney Howard. *Freedom and Villeinage in England. Past and Present*. Nr. 31. Oxford, 1965, lk 13–14.

¹⁰ Faith, Rosamund. *The English peasantry and the growth of lordship. – Studies in the early history of Britain*. Leichester, 1997, lk 264.

¹¹ Hyams. *King, Lords and Peasants*, lk 243.

¹² Hatcher, John. *English Serfdom and Villeinage: Towards a Reassessment. – Past and Present*, 0/90, Oxford, 1981, lk 28.

¹³ *Ibid.*, lk 28–29.

¹⁴ *Ibid.*, lk 29.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks ongi uurida, millisel määral ning mille poolest erinesid omavahel 13. sajandi juriidiliste tekstide käsitletud mittevabadusest. Selleks on võrreldud ülalmainitud seadusetekstide seisukohti talupoegade õigusliku staatuse teemal. Kuna *Mirrorit* on valdavalt peetud teistest tekstidest drastiliselt erinevaks, analüüsitakse selles uurimuses *Mirrori* terminoloogiat põhjalikumalt. Töö esimene osa annab ülevaate kasutatud allikatest ning nende historiograafiast. Teine osa keskendub traktaatide võrdlusele ning on jaotatud seitsmeks alaosaks. Esmalt on vaadeldud, kuidas seadusetekstid käsitlevad mittevabadust ning sellega seotud termineid, seejärel on antud ülevaade tekstide kontseptsioonidest orjuse pärinemise ja mittevabana sündimise kohta. Eraldi on vaadeldud veel mittevabade seisundit, vabaks saamist ning *Mirrori* käsitlust abielumaksu (*merchet*) maksmise kohustuse puudumisest villaanidel. Viimane alaosa keskendub lühidalt õigusteooria ja kohtupraktika seostele.

1. Ülevaade allikatest

Tractatus de Legibus et Consuetudinibus Regni Angliae tempore Regis Henrici Secundi ehk lühidalt selle ühe arvatava autori, kuningas Henry II ülemkohtuniku (*chief justiciar*) Ranulf de Glanvilli järgi Glanvill(e)'iks nimetatud tekst [edaspidi Glanville] valmis 1187. ja 1189. aasta vahel.¹⁵ Ranulf de Glanvilli asemel on teksti autoriks pakutud ka tema sugulast ja sekretäri Hubert Walterit, kes oli hiljem kuninga volinik, peapiiskop ning ülemkohtunik.¹⁶ Tekst koosneb suures osas kohtumäärustest – kokku kaheksakümnest määrusest – ning moodustab neliteist raamatut. Tegu on varaseima süstemaatilise kokkuvõttega Inglismaa seadustest. Tekst toetub paljuski kuningas Henry II reformidele ning on nende suhtes väga toetav, andes ühtlasi ka küllaltki hea ülevaate Inglismaa seadusteooriast 12. sajandi lõpul. Trükkis ilmus see esimest korda 1554. aastal ning hiljem korduvalt 17. ja 18. sajandi jooksul. Inglise keeles ilmus Glanville esmakordselt 1812. aastal John Beamesi tõlkes ning seejärel uuesti 1900. aastal koos Joseph Henry Beale'i kirjutatud sissejuhatusega.¹⁷ 1965. aastal ilmus uuem trükk, mille on toimetatud ja tõlkinud George Derek Gordon Hall. Käesolevas töös ei ole kõige uuemat väljaannet kahjuks olnud võimalik kasutada, sellepärast on kasutatud 1900. aasta publikatsiooni.

Glanville'i käsitus mittevabadusest põhines tugevalt Rooma õiguse kontseptsioonil orjast kui isanda vallasvarast – see aga ei peegeldanud kuigi hästi tegelikku praktikat.¹⁸ Paul R. Hyams kirjutab: „Pidi vaja minema üsna palju kujutlusvõimet, et näha viisis, kuidas isandad valitsesid oma talupoegi 1180. aastatel, midagi, mis sarnaneks orjusega.“¹⁹ Glanville'i tekstil oli aga tugev mõju järgmistelegi traktaatidele, nagu nähtub ka teistest töös kasutatud allikatest.

¹⁵ Beale, Joseph H. Introduction. Rmt: Beames, John. A Translation of Glanville. Washington, 1900, lk vii.

¹⁶ Pollock. Maitland. The History of English Law, lk 163; Beale. Introduction, lk viii–ix.

¹⁷ *Ibid.*, lk ix–xvi.

¹⁸ Hyams, Paul R. A three-cornered dynamic of redemption in the “long” thirteenth century: villain manumissions and the theology of the incarnation. – Bates, David (toim). Anglo – Norman Studies XXXV: Proceedings of the Battle Conference 2012. London, 2013, lk 2–3.

¹⁹ *Ibid.*, lk 3.

De Legibus et Consuetudinibus Angliae on ladinakeelne juriidiline tekst 13. sajandist, mis üritab anda põhjalikku ülevaadet Inglismaa seadustest. Teksti autorluse osas ei ole täit selgust, kuid ilmselt on tekst kirja pandud 1220. ja 1230. aastatel Martin de Pateshulli, William de Raleigh' ja nendega seotud juristide ning ametnike ringkonnas. Hiljem on teksti täiendatud ja parandatud – üks toimetajatest on olnud Henry of Bratton (Henry de Bracton – u 1210–1268, inglise jurist ja vaimulik), kelle käes võis teksti käsikiri olla juba 1234. aastast. Tema nimi on märgitud käsikirjade päisesse, mistõttu on teda pikka aega teksti originaalautoriks peetud ja teksti tema järgi lühidalt Bractoniks hakatud nimetama.²⁰ Tekst on lõpetamata – mitmes kohas on viidatud osadele, mida tekstis tegelikult ei ole, ning arutus traktaadi lõpus katkeb äkitselt.²¹ Bracton toetub suures osas varasematele kohtudokumentidele ja vaietele (*Plea rolls*). Siiski on tugevalt eeskujuga võetud ka Glanville'i traktaadist²² ning Rooma ja kanoonilisest õigusest. Bracton oli äärmiselt populaarne ning kujunes üheks autoriteetsemaks seadusetekstiks Edward I valitsusajal, olles eeskujuks ka mitmete hilisematele tekstidele. Sellest annavad tunnistust ka enam kui nelikümmend säilinud redaktsiooni.²³ Mitmete kohati küllaltki erinevate käsikirjavariantide tõttu, mis ühtlasi on originaalist palju hilisemad, ei ole traktaadil ühtset struktuuri. Publitseeritud väljaanne on jaotatud viieks raamatuks.²⁴ Bractoni tekst trükiti esimest korda 1569. aastal ning uuesti 1640. aastal. Esimene tõlgitud publikatsioon ilmus vahemikus 1878–1883, tõlkijaks Sir Travers Twiss, kuid kuna nii esimesed trükitud versioonid kui tõlge põhinesid vähestel käsikirjadel, mis ei olnud just kuigi kriitilise pilguga läbi töötatud, esines neis väljaannetes mitmeid vigu.²⁵ Vahemikus 1915–1942 ilmus tekstist uus, George E. Woodbine'i põhjalikult läbi töötatud versioon, millest omakorda ilmus vahemikus 1968–1977 Samuel Edmund Thorne'i tõlge traktaadist koos põhjaliku sissejuhatause ja analüüsiga teksti autorsusest.

²⁰ Hyams. King, Lords and Peasants, lk 82–83. Vaidlused teksti autorluse üle veel käivad. Vt hiljutist kaitset Bractoni autorluse kohta: Barton, J. L. The Authorship of Bracton: Again. – The Journal of Legal History, 30/2, 2009, lk 117–174.

²¹ Holdsworth, William S. A history of English law. 2. kd, 3 tr. London, 1922, lk 236.

²² Hyams. King, Lords and Peasants, lk 84.

²³ Pollock. Maitland. The History of English Law, lk 20.

²⁴ Holdsworth. A history of English law, lk 238.

²⁵ *Ibid.*, lk 240–241.

Bractoni käsitus mittevabadusest tugineb sarnaselt Glanville'iga paljuski Rooma õigusele. Autor püüdis seda järgida võimalikult täpselt, kuid sattus kohati raskustesse, üritades seadusi ühildada kohaliku praktikaga.²⁶ Autori eesmärk on kaasajastada nii oma aja tavaõiguslikku villenaaži kui ka selle juriidilist sõnastust.²⁷ Käsitluse selgrooks on teooria villenaaži suhtelisusest – põhimõte, et villenaaž on vaid isanda ja villaani vaheline suhe. Kõigi teiste suhtes on villaan vaba.²⁸ Taoline vaade oli juriidilises mõttes uus ning kaasaegses kohtupraktikas laialdast kasutust ei leidnud.²⁹ Teine oluline aspekt oli rõhk maalt makstavale rendile – vaba mees, kes omab maad, millelt peab tegema tegu, mida tüüpiliselt teevad mittevabad, ei kaota seetõttu vabadust, ning vastupidi.³⁰

Kolmas vaadeldav alliktekst, mida nimetatakse tinglikult Brittoniks, pärineb tõenäoliselt aastatest 1291–1292³¹ ning on üks varasemaid Inglismaa juuridilisi tekste, mis ei ole kirjutatud ladina, vaid prantsuse keeles. Algselt peeti teksti autoriks Herefordi piiskoppi John de Bretoni, mistõttu omistatigi tekstile nimi Britton. John de Breton suri aga 1275. aastal ning kuigi säilib võimalus, et keegi tegi tema tekstile hiljem täiendusi, on tõenäolisem, et teksti kirjutas mõni Edward I poolt loodud kohtunike tribunali (*Trailbaston*) liige.³² Brittoni näol on tegemist kokkuvõttega Inglismaa seadustest, mis hõlmab osaliselt ka Bractoni teksti, kuid on siiski ülesehituselt ja sisult kohati erinev. Erinevalt Bractonist, ei näita autor välja erilisi teadmisi Rooma või kanoonilisest õigusest, vaid keskendub Inglise tavaõigusele.³³ Tekst koosneb kuuest raamatust ning väidab end kõnelevat kuninga nimel.³⁴ Britton oli tõenäoliselt kirjutatud kohtunikele ja advokaatidele igapäevaseks kasutamiseks – Bracton oli selleks liiga mahukas ja keeruline.³⁵ Tekst võttis küll palju Bractonilt üle, kuid pöördus

²⁶ Hyams, Paul R. The Proof of Villein Status in the Common Law. – The English Historical Review, 89/353, 1974, lk 721.

²⁷ Hyams. King, Lords and Peasants. Lk 89–90.

²⁸ *Ibid.*, lk 89.

²⁹ *Ibid.*, lk 98–102

³⁰ *Ibid.*, lk 108–113

³¹ Holdsworth. A history of English law, 319.

³² Baldwin, Simeon E. Introduction. Rmt: Nichols, Francis Morgan. Britton; an English translation and notes. Washington, 1901, lk viii–ix.

³³ Holdsworth. A history of English law, 391.

³⁴ Nichols, Francis Morgan. Britton; an English translation and notes. Washington, 1901, lk 1.

³⁵ Baldwin. Introduction, lk xix–xx.

rendipõhiselt käsituselt tagasi staatusepõhisele.³⁶ Brittonit loeti laialdaselt ning järgmise sajandi jooksul kopeeriti seda palju. Trükitult ilmus Britton esmakordselt 1530. aastal.³⁷ 1865. aastal publitseeriti tekst Francis Morgan Nicholisi tõlkes koos tõlkija märkustega ning uuesti 1901. aastal koos Simeon Eben Baldwini sissejuhatusega.

Käesoleva uurimustöö peamine huviobjekt, seadusekogu *Mirror*, on kirjutatud 13. sajandi viimasel veerandil ning valmis 1285. ja 1290. aasta vahel.³⁸ Tekstist on säilinud vaid üks käsikiri, mis kuulus Andrew Hornile, Bridge Streeti kalakaupmehele ja Londoni laekurile, kuni tema surmani 1328. aastal, mil *Mirrori* tekst koos mõningate teiste Hornile kuulunud raamatutega läks tema testamendi järgi Londoni raekojale. Ainsa säilinud käsikirja omamise ja teose algusesse kirjutatud Horni nimetava värsirea tõttu on teda ka *Mirrori* võimalikuks autoriks peetud.³⁹ Hilisemate teksti käsitluste kohaselt ta seda siiski ei ole.⁴⁰

Mirrori käsikirja avastas 16. sajandil inglise jurist Sir Edmund Plowden, kes pidas seda vallutuseelseks tekstiks. 17. sajandil kasutas *Mirrorit* samuti tuntud jurist ning kuninga ülemkohtunik Sir Edward Coke, kes tsiteeris teksti ulatuslikult, tõestamaks, et Inglise tavaõiguse institutsioonide alged pärinesid juba vallutuseelsest ajast.⁴¹ *Mirrori* tekst pälvis aina laiemat tähelepanu ja kiitust ning alles 1703. aastal avaldas lingvist George Hickens kahtlusi teksti dateerimise osas. 18. ning 19. sajandi jooksul suurenesid kahtlused *Mirrori* kui autentse allika suhtes näiteks kuningas Alfredi ajast, kuid samal ajal kasutati teksti kohtutes näiteks tõestamaks, et naistel on õigus olla rahukohtunikuks.⁴²

³⁶ Hyams. The proof of villain status, lk 742.

³⁷ Baldwin. Introduction, lk xx.

³⁸ Hiliseimad määrused, mida tekst nimetab, pärinevad 1285. aastast, näiteks Westminsteri statuut II (*Statute of Westminster II*) ja Kaupmeeste statuut (*Statute of Merchants*), pole aga maininud 1290. aasta *Quia Emptore*. Maitland, Frederick William. Introduction. Whittaker, Frederick William (ed). *The Mirror of Justices*. London, 1895, lk xiii–xxv, xlix.

³⁹ *Ibid.*, lk xii–xv, xix–xxi, xlix–li.

⁴⁰ Jeremy Catto on toonud üsna kaalukad vastuargumendid oletustele Andrew Horni kui teksti autori küsimuses. Catto, Jeremy. Andrew Horn: law and history in the fourteenth-century England. – Davis, Ralph Henry Charles (toim). Wallace-Hadrill, John Michael (toim). *The Writing of History in the Middle Ages: Essays presented to Richard William Southern*. Oxford, 1981, lk 373–374.

⁴¹ Pocock. *The Ancient Constitution and the Feudal Law*, lk 41.

⁴² Seipp. *The Mirror of Justices*, lk 107–110.

Mirror on tähelepanuväärne tekst, kuna selles on märgatavaid erinevusi võrreldes teiste 13. sajandist pärinevate juriidiliste käsitlustega Inglismaa seaduste kohta. Tihti paistab, et autor ei kirjelda oma kaasaja seadusi, vaid mõtleb välja vastupidiseid, loob üldse muinasjutte vallutuseelsest ajast ning nimetab olematuid seaduseandjaid.⁴³ Üheks taoliseks juhuks on näiteks lugu, kuidas kuningas Alfred laskis üles puua nelikümmend neli kohtunikku, kuna nad olid ebaõiglaselt hukanud samal arvul kaitsealuseid – igapäevases erineva juhtumiga. Lisaks sellele olevat Alfred lasknud üles puua ka kõik ametnikud, piinajad ja teised, kes oleksid kohtunike poolt tehtud valeotsuseid takistada saanud.⁴⁴ Kohtunikke nimetab *Mirror* nimepidi ning valib vanemad ja erinevat päritolu (näiteks skandinaavia või prantsuse) nimesid, nagu Watling, Bermond, Cuthbert, Cede, Yve või Tristram. Frederick William Maitland, *Mirror* 1895. aastal ilmunud ingliskeelse tõlke sissejuhatuse autor, kutsub *Mirror* autorit häbituks valetajaks ning oletab, et siin on ta, püüdes välja mõelda ajastukohaseid nimesid, võtnud eeskujuks kohanimed nagu Watling Street ja Bermondsey, kuid rumalal kombel valinud näideteks ka skandinaavia ja prantsuse nimesid.⁴⁵ Kokku esitab *Mirror* Alfredi ajast 123 erinevat kohtunike, kaitsealuste ja teiste nime.⁴⁶ Vinogradoff leiab et võib-olla oleks tekstile sobivam pealkiri *Wahrheit und Dichtung*.⁴⁷ Maitland nimetab teksti läbikukkumiseks ning soovib mõelda juurde „ei ole“ igal pool, kus autor on tavatult positiivne.⁴⁸ *Mirror* varasem populaarsus ning Coke'i käsitus sellest kui täielikult tõesest vallutuseelsest tekstist võis osaliselt olla ka ajend, miks Maitland teksti nii negatiivselt suhtus.⁴⁹ Samas hävitas see hinnang pikaks ajaks *Mirror* maine väärtusliku ajalooallikana suurema osa Inglismaa juriidika ajaloost kirjutanud uurijate silmis. Paljud teisedki on hiljem, ilmselt Maitlandist eeskujuga võttes, nimetanud *Mirror* raskesti usutavaks väljamõeldiseks, müstiliseks kurioosumiks või satiiriks.⁵⁰

⁴³ Maitland. Introduction, lk xxv–xxvii, xxxiii–xxxv, xxxvii–xxxix.

⁴⁴ Whittaker, Frederick William (ed). *The Mirror of Justices*. London, 1895, lk 166–169.

⁴⁵ Maitland. Introduction, lk xxvi–xxvii.

⁴⁶ Seipp. *The Mirror of Justices*, lk 105.

⁴⁷ Tõde ja luule. Vinogradoff. *Villainage in England*, lk 416.

⁴⁸ Maitland, Frederick William. Introduction. Whittaker, Frederick William (ed). *The Mirror of Justices*. London, 1895, lk xxii, li–lii.

⁴⁹ Seipp. *The Mirror of Justices*, lk 107.

⁵⁰ *Ibid.*, 85–88.

Ometi ei ole kogu tekst täielik väljamõeldis või luiskelugu, vaid nagu Maitland isegi tunnustab, võib sealt leida „väärtuslikke vihjeid.“⁵¹ Paljud hilisemad käsitlused on aga *Mirrorit* puudutades piirdunud Maitlandi etteheidete tsiteerimise või nende kordamisega ilma allikteksti lugemata. Kindlasti ei üritanud *Mirror* kirjeldada ainult oma kaasaja seadusi. Kehtivate seaduste kirjeldamine ei pruukinud alati olla 13. sajandi autoritele peamine eesmärk. Bractoni teksti autor näiteks oli haritud jurist ning võis oma tööga lisaks kehtivate seaduste kirjeldamisele püüda ka Inglismaa seadusi reformida ning korrastada.⁵² Sarnaselt võis ka *Mirrori* üks eesmärke olla kas reformida või taastada sajandi jooksul valesti tõlgendatud seadused. David J. Seipp on soovitanud vastupidiselt Maitlandile tavatult positiivsetes kohtades mõelda juurde mitte „ei ole,“ vaid „peaks olema“, tuues paralleele germaani *Sachsenspiegeliga*, mis samamoodi idealiseeris 13. sajandi saksa seadusi. Ta viitab *Mirrori* pealkirjale, mis kasutab keskajal levinud kirjanduslikke võtteid, kus autor justkui hoiaks kohtunike ees peeglit, mis näitab neile korraga nii nende vigu kui seda, millised nad tegelikult peaksid olema.⁵³

Seipp osutab, et *Mirror* on selgelt jaotatud viieks peatükiks (kuigi käsikirjas on kolmas ja neljas peatükk ühendatud). Esimene peatükk keskendub kuritegudele rahu vastu, kuritegude määratlemisele ja kirjeldab kohtuid, mis nende kuritegudega tegelevad. Teine peatükk kõneleb hagidest ja hagejate käitumisest protsessil, kolmas vastuväidetest ning kaitsealuste vastustest, neljas otsustest, karistustest ja kohtunike jurisdiktsioonist, viies seaduse kuritarvitustest ning erikaebustest kohtupraktika ja statuutide vastu.⁵⁴ Seipp märgib, kuidas kolm keskmist peatükki paistavad tulenevat Rooma seaduse definitsioonist kui kolmepoolsest protsessist ning paistavad olevat üles ehitatud kronoloogilise läbilõikena hagist, millele täiendustena lisanduvad esimene peatükk ülevaatega kuritegudest ning viimane kriitikana kaasaja kohtupraktikale.⁵⁵ *Mirrori* autor kirjutab teksti kohta „... see väike isikute seadus (*law*

⁵¹ Maitland. Introduction, lk li–lii.

⁵² Hyams. King, Lords and Peasants, lk 83–84.

⁵³ Seipp. The Mirror of Justices, lk 97; Grabes, H. The Mutable Glass: Mirror Imagery in Titles and Texts of the Middle Ages and English Renaissance. Cambridge, 1973, lk 23–28, 48–61.

⁵⁴ Seipp. The Mirror of Justices, lk 91–92. Peatükkide jaotuse kohta vaata ka Whittaker. The Mirror of Justices, lk 3, 121.

⁵⁵ Seipp. The Mirror of Justices, lk 92–93. „Ei saa olla seaduslikku kohtuotsust ilma kolme isikuta – kohtuniku, hageja ja kaitsealusega ...“, Whittaker. The Mirror of Justices, lk 43. Sama definitsiooni kohtuprotsessist leiab ka

of persons)⁵⁶, ning et juristid, enne kui nad õpivad selgeks maaseaduse (*law of land*), peaksid kõigepealt tundma isikute seadusi.⁵⁷ Seipp järeltab *Mirroris* tehtud ohtrate klassifikatsioonide, definitsioonide ja üldistuste põhjal, mis sageli tunduvad olevat „... kõige kasulikumad siis, kui see [*Mirror*] esitab elementaarseid väiteid, mis paistavad olevate teiste traktaatide, aastaraamatute ja kohturegistrite taga, kuid ei ole mujal nii selgelt väljendatud“⁵⁸, et tegemist on ilmselt algelise juriidilise hariduse andmiseks mõeldud õppetekstiga.⁵⁹ See seletaks ka mõningaid iseärasusi, mida Maitland *Mirrorile* ette on heitnud. Näiteks juhtum, kus inglasi nimega Nolling süüdistati Muhammadile ohvrite toomises.⁶⁰ Maitland pidas seda täiesti absurdseks: „Kui me üldse kunagi tunneme kiusatust võtta omaks ükskõik millise *Mirrori* väite, mida ei ole kusagil mujal kinnitatud, siis teeme hästi, kui küsime endalt, kas me usume, et inglasele nimega Nolling esitati süüdistus selles, et ta tõi ohvri Muhammadile, ja mõtleme, mis võiks juhtuda, kui kuus sajandit praegusest hiljem hakatakse „The Comic Blackstone’i“ (19. sajandi koomiline juriidilisi tekste väljandav raamat – autori märkus) ekslikult pidama suure kommentaatori tööks“⁶¹ Nollingi juhtumi puhul oli tegemist näidisvormeliga, mida kasutada vastuväitena ketserluses süüdistavale hagile, mitte tegeliku juhtumiga. *Mirror* andis kohtuasjadest näiteid tuues meelega osapooltele värvikad ja meeldejäädavad nimed.⁶²

Lisaks võib tekstil olla ka kolmas – kõige tõenäolisem – eesmärk. *Mirrori* autor alustab oma teksti sissejuhatust kirjeldusega, kuidas need, kes mõistavat kohut, teevad seda omakasust ja oma sõprade meelega ning hoolimata tegelikest seadustest või kohtualustest, ning jätkab: „Mina, silmakirjalike kohtunike kohtumõistja, kes ma nende käsul ebaõiglaselt vangistatud olin, otsisin oma [vanglas] viibimise aegu välja kuninga eesõigused ja tema varakambri vanad registrid, mille abil minu sõbrad mind lohutasid, ning avastasin sealt Inglismaa tavade alused ja allikad, mis on saanud seaduseks ning on heade kohtunike

Bractonist. Thorne, Samuel Edmund (tlk). De Legibus et Consuetudinibus Angliae. – Bracton online vol 2, lk 302: <http://bracton.law.harvard.edu/> 23.05.2016.

⁵⁶ Whittaker. The Mirror of Justices, lk 3.

⁵⁷ *Ibid.*, lk 2–3.

⁵⁸ Seipp. The Mirror of Justices, lk 94.

⁵⁹ *Ibid.*, lk 93–94.

⁶⁰ Whittaker. The Mirror of Justices, lk 60.

⁶¹ Maitland. Introduction, lk lii.

⁶² Seipp. The Mirror of Justices, lk 101–102, 105–106.

hüvitiseks ja teiste karistuseks; ja ma tõin, nii lühidalt kui võimalik, välja põhilise, mille juures minu kaaslased mind abistasid vana ja uue testamendi, kaanoni ning kirjutatud seaduste uurimisel.⁶³ Koos pealkirjavaliku ning muu tekstis sisalduva kriitikaga kuninga kohtunike kohta lubab see aimata teksti taga ka poliitilist motiivi. Lugu Alfredist ja neljakümne neljast kohtunikust sobib samuti selle motiiviga kas hoiatusena või näitena sellest, milline saatus võib tabada korrumppeerunud õigusemõistjaid. Vahemikus 1289–1293, ajal mil *Mirror* oli valmimas või valminud, toimus Inglismaal enneolematu kohtunike skandaal, mille käigus mitmed kuninga kohtunikud kaotasid oma positsiooni ning saadeti vangistusse või eksiili. Korrupsioon oli aga levinud ka skandaalile eelnenud aastatel ning seda eriti kohalike ametnike seas.⁶⁴ Maitland märgib, et teine umbes samal ajal valminud seaduste tekst, mida nimetatakse Fletaks⁶⁵, on samuti väidetavalt kirjutatud vangistuses, seega võiks eeldada ühesugust konteksti. Need kaks teksti aga ei toeta teineteist, mistõttu on tõenäoline, et üks neist kasutab vangistust kirjandusliku võttena lihtsalt selleks, et anda oma tööle rohkem kaalu.⁶⁶ Maitland lisab, et *Mirror* autor jääb oma süüdistustes pealiskaudseks ning jätab nimetamata korrumppeerunud kohtunike nimed, kes olid 1289.–1293. aasta kohtuprotsessides kesksed (näiteks Thomas Weyland või Adam of Stratton) ning selle asemel „segab tõelised kaebused luiskselugudega,“ et saaks hiljem väita, „et ta vaid rääkis lugusid Alfredist ja Arthuri.“⁶⁷

⁶³ Whittaker. *The Mirror of Justices*, lk 1–2.

⁶⁴ Brand, Paul A. *Edward I and the Judges: the „State Trials“ of 1289 – 93.* – Cross, P. R. (toim). *Thirteenth-Century England I.* Suffolk, 1986, lk 31–40.

⁶⁵ Fleta on põhiliselt Bractonil baseeruv juriidiline tekst, mis valmis 1290. aastal. Fleta autorluse kohta pole täit selgust, kuid tekst viitab, et selle autor viibis kirjutamise ajal laevastiku vanglas. Noël Denholm-Young on ühe võimaliku autorina pakkunud Matthew de Scaccariot, kes kindlasti viibis 1289. – 1293. toimunud kohtunike skandaali jooksul laevastiku vanglas ning kelle käsutuses olid mitmed seaduste tekstid nagu Bracton, *Magna Carta*, *summaria de curia regis* jt. Denholm-Young, Noël. *Who Wrote the „Fleta“? – The English Historical Review*, 58/229, Oxford, 1943, lk 1–12.

⁶⁶ Maitland. *Introduction*, lk xxii.

⁶⁷ *Ibid.*, lk xlvii–xlviii.

2. Seadusetekstide võrdlus

2.1 Mittevabaduse terminid 13. sajandi seadusetekstides

Mirroris ei nähta erinevusi mittevabaduse astmete vahel – *naif* võrdub *serfiga*.⁶⁸ See ühildub Bractoniga, kes ütleb Rooma õigusest juhindudes⁶⁹, et inimene saab olla kas vaba või ori ning et ei saa eksisteerida vahepealset või nõ poolvaba klassifikatsiooni. Iga mittevaba on seda sama palju kui iga teine.⁷⁰ Samas loob Bracton kontseptsiooni villenaaži suhtelisusest⁷¹, öeldes: „... sest üldiselt öeldakse, et keegi võib olla ühe [isanda] villaan ja teise [isanda] vaba mees, see tähendab, et kuigi ta on selle [isanda] villaan, kes valdab tema villenaaži, siis oma isanda loal võib ta omada vaba maad teise isanda juures ja olla seega teise [isanda] vaba mees. Aga ükski inimene ei saa olla osalt mittevaba ja osalt vaba; ta on kas täielikult vaba või täielikult mittevaba, mida ta võib olla erinevast aspektist.“⁷² Seega villaan võib olla küll mittevaba ühe isanda suhtes, kelle nõ valduses on tema mittevabadus, kuid kõigi ülejäänute suhtes on ta vaba. Britton kinnitab samuti, et mittevabade vahel ei ole erinevusi, kuid teeb siiski eristuse *naifi* ning villaani vahel, kus villaan ei ole sünnijärgselt *naif*, vaid on alles hiljuti mittevaba staatusesse langenud, tunnistades end kohtus villaaniks või on selleks tunnistanud läbi *writ of naifty*. Käsikirja anonüümne kommentaator on lisanud veel kummalise definitsiooni *serfist* kui vabast inimesest, kes on samas olukorras nagu villaan, näiteks mittevaba naisega abiellunud mees, kes peab tegema naise isandale villenaaži tingimustes tegu.⁷³ Brittonis küll otseselt villenaaži suhtelisusest juttu ei ole, kuid tekst näib seda siiski toetavat, osutades seejuures villaanide vabaks saamisest rääkides, et villaaniks olemist saab kohtus vastuväitena kasutada vaid isanda ja tema villaani vahelistes kohtuasjades.⁷⁴ Glanville

⁶⁸ Whittaker. *The Mirror of Justices*, lk 77.

⁶⁹ Hyams. *King, Lords and*, lk 87.

⁷⁰ Thorne. *De Legibus*, vol 2, lk 29–31.

⁷¹ Pollock. Maitland. *The History of English Law*, lk 415; Hyams. *King, Lords and*, lk 89 jj.

⁷² Thorne. *De Legibus*, vol 3, lk 101.

⁷³ Nichols. Britton, lk 160–162.

⁷⁴ Sedagi, kui ta on oma isanda valdustes olnud viimase aasta ja ühe päeva jooksul. *Ibid.*, lk 164–165.

kasutab villenaazi terminit puhtalt staatuse tähenduses ning ei tee selles osas mingisuguseid eristusi.⁷⁵

Mirrori autor on siiski eristanud villaani *serfist*, öeldes „villaanid pole serfid,“⁷⁶ vaid on vabad. Nad on maaharijad ja see on nende kohus, võrreldav rüütelite või parunite kohustustega oma lääniisandate ees, ning Magna Cartas on öeldud, et villaani ei tohi nii raskelt karistada, et tema veoloomad ja -varustus (*wainage*) kaotsi läheksid – *serfide* kohta aga pole seal midagi öeldud, seega neil puudub omand, mida kaotada. Villaanide kohustused loodi lepingutega vallutajate poolt. Abielulepingu eeskujul ei sõlmitud neid lepinguid kirjalikult, vaid tunnistajate juuresolekul suuliselt (traktaadi autori järgi peaksid kõik lepingud peegeldama abielulepingut). Kuigi need lepingud polnud kirjalikud, on villaanidel maalt välja ajamise või väärkohtlemise korral õigus pöörduda kohtusse, et oma maad tagasi saada (*assize of novel disseisin*) kui nad suudavad oma eelnevaid kohustusi tõestada.⁷⁷ Samas, kui vaba rentnik lõpetab oma kohustuste täitmise, siis ta kaotab lepingute järgi vabaduse. Autor lisab, et kuigi Edward Usutunnistaja nägi vaeva, et kaitsta villaanide õiguseid, oli neid hilisematel aegadel taga kiusatud ja kuningate hooletuse tõttu püütud neile *serfide* kohustusi, näiteks *mercheti* (abielumaks, mida talupoeg pidi isandale maksma oma tütre mehele panekuks ning mõnel juhul ka poja⁷⁸ abiellumisel) maksmist peale sundida.⁷⁹

Mirrori autor nägi õigemate eeskujudena vanemaid seadusi, mis pärinesid ligikaudu 1200. või mõnel juhul ka 1250. aasta ümbrusest.⁸⁰ See asjaolu võib ühtlasi pakkuda seletust, miks on tekstis tehtud iseäralikud eristused villaanide ja *serfide* vahel. Väites, et villaanid on vabad, võiski *Mirrori* autor silmas pidada seda, et nad on vabad nii palju, et nad ei ole orjad. Seda toetab ka rõhk, mille ta asetab eristusele villaanide ja *serfide* vahel, kellest viimast ta kohtles kui õigusteta subjekti, kes kuulub vallasvarana täielikult oma isandale – väga lähedane määratlus orja staatusele Rooma õiguse järgi. Selles mõttes võis ka *Mirror* lugeda villaane vabamateks. Kindlasti ei näinud *Mirror* ette, et villaanid oleksid vabad teotööst.

⁷⁵ Beames, John. A Translation of Glanville. Washington, 1900, lk, 83–92.

⁷⁶ Whittaker. The Mirror of Justices, lk 79.

⁷⁷ *Ibid.*, lk 80.

⁷⁸ Bailey, Mark. Villeinage in England: a regional case study, c. 1250 – c. 1349. – Economic History Review, 62/ 2, 2009, lk 439.

⁷⁹ Whittaker. The Mirror of Justices, lk 80–81.

⁸⁰ Maitland. Introduction, lk xliv.

Villaanide rendikohustustena nägi ta ette kündmist, koormate vedamist, karjaajamist, rohimist, viljalõikust, heina niitmist ja kuhjapanemist, viljapeksu või muid sarnaseid tegevusi.⁸¹

2.2 Orjuse pärimine

Rääkides mittevabaduse pärimisest, väidab *Mirror* autor, tuginedes siinkohal Rooma õigusele⁸², et kuigi inimene peaks loomuõiguse läbi vaba olema, ei ole ta seda inimseaduste kohaselt. Autor väidab orjuse pärinevat iidsetest, mäletamatutest aegadest ning viitab isegi needusele, mille Noa pani oma pojapojale Kanaanile, ning Taaveti ja Koljati vahelisele võitlusele.⁸³ Samuti Rooma õigusele tuginedes märgib ka Bracton, et loomuõiguse (*ius naturale*) järgi peaksid inimesed vabad olema, kuid et nende mittevabadus tuleneb rahvaste õigustest (*ius gentium*). Ühe inimese võim teise üle tuleneb Bractoni järgi sõnast „*conserving*“ (säilitama), mitte „*serving*“ (teenima) seoses valitsejate sooviga vange pigem müüa kui tappa, mistõttu nad jäeti orjadena ellu (nende elu säilitati). Samas on ka *servuseid*, kelle nimetus tuleneb sõnast „*serving*.“⁸⁴ Bracton näeb mittevabadust kui vabaduse puuet: „... vabadust, mis tuleneb loomuõigusest, ei saa rahvaste õigusega ära võtta, vaid üksnes seda varjundada.“⁸⁵ Britton ei kirjelda mittevabade teket küll etümoloogiliselt, kuid annab sarnase kirjelduse nende seisundi tulenemisest rahvaste õigusest, mille järgi inimestel on sõjaliselt allutatuid õigus kohelda nagu loomi või vallasvara, st kinkida, müüa jne aga mitte tappa (kuigi varem võis neid ka tappa), sest nende elud on kuninga kaitse all.⁸⁶ Glanville taolisi põhjendusi välja ei too, vaid keskendub põhiliselt kohtuprotseduuridele.

⁸¹ Whittaker. *The Mirror of Justices*, lk 80.

⁸² Buckland, William Warwick. *The Roman Law of Slavery: The Condition of the Slave in Private Law from Augustus to Justinian*. Cambridge, 1908, lk 2.

⁸³ Whittaker. *The Mirror of Justices*, lk 77

⁸⁴ Thorne. *De Legibus*, vol 2, lk 30.

⁸⁵ *Ibid.*, vol 2, lk 27–28.

⁸⁶ Nichols. *Britton*, lk 159–160.

2.3 Mittevabadusse sündimine

Töös vaadeldud tekstide käsitletud mittevabadusest lahknevad mõnes osas ka nende arutlustes mittevabadusse sündimisest. *Mirriori* järgi on *serfid* kõik, kes on sündinud *serfist*, ja ka need, kes on *serfi* ja vaba naise või vastupidi, vaba mehe ja *naifi* järeltulijad. Lisaks on *serfid* need, kelle staatus on tõestatud *writ of naifty* abil, ning nende järglased.⁸⁷ Bractoni järgi sõltub lapse staatus sellest, kas tema vanemad on abielus või mitte, ja sellest, kas nad on isanda võimu (*potestas*) all või mitte, kui üks pool peaks olema mittevaba. Abieluväliselt sündinud laps saab staatuse ema järgi ning on vaba juhul, kui ta on sündinud vabas, mitte villenaaži tingimustel renditavas valduses. Mittevaba naise ja vaba mehe abielus sündinud laps on vaba, kui ta on samuti sündinud vabas valduses. Ülejäänud juhtudel, kui üks abielus vanematest on mittevaba, saab ka laps mittevaba staatuse. Villaanide ja *naifide* omavahelised järeltulijad on loomulikult mittevabad, hoolimata sellest, kus nad sündinud on või kas nad on sündinud abielust.⁸⁸ Britton ei lasku samaväärselt detailidesse isanda *potestase* alla kuulumise küsimuses ning näeb lapse staatuse määramisel olulisena abielustaatus eostamise ajal ja isa staatust. Nõnda on mittevaba mehe ja vaba naise abieluväline järeltulija on vaba, isegi kui ta sünnib hiljem abielust. Kui aga villaan abiellub vaba naisega ning laps on eostatud abielu ajal, on nende laps mittevaba.⁸⁹ Vaba mehe ja mittevaba naise abielust sündinud laps on vaba. Vabaks saanud või vabaks lastud mittevabade järglased on samuti vabad.⁹⁰ Seega erinevad Bractoni ja Brittoni vaated selles küsimuses teineteisest vaid osaliselt. Glanville'i käsitus on sarnane *Mirriori* omaga: kõigi villaanide järeltulijad on samuti villaanid, hoolimata sellest, kas üks vanematest on vaba või mitte, sest „kui vaba mees võtab naiseks villenaažis sündinu, siis kuniks ta jääb seotuks villaani seisundiga, kaotab ta selle tagajärjel oma õigused⁹¹, nagu ta

⁸⁷ Whittaker. *The Mirror of Justices*, lk 77.

⁸⁸ Thorne. *De Legibus*, vol 2, lk 30.

⁸⁹ Seejuures kui mittevaba mees abiellub vaba naisega, kellel on maaomand, on nende abielust sündinud poeg villaan ja tema isand saab naise maa endale, kui naine seda oma eluaja jooksul kellelegi teisele ei anna ning kui poeg elab temast kauem ja kui nimetatud naisel ei ole teisi järglasi, kes on vabad. Nichols. Britton, lk 162–164.

⁹⁰ *Ibid.*, lk 162–164.

⁹¹ Glanville'i ingliskeelses tõlkes on kasutatud väljendit „looses his Law.“ Ladinakeelses tekstis on samal kohal sõnapaar „lex terre,“ mida võib tõlgendada mitmeti; Glanvill pidas ilmselt silmas, et antud juhul kaotab nimetatud isik oma juriidilised õigused. Hyams. *King, Lords and Peasants*, lk 128–129.

oleks ise villaanina sündinud.⁹² Ühtlasi tundub, et jättes kõrvale lapse eostamise aja ning *potestase* küsimuse, on *Mirrori* autor spüüdnud konstrueerida võimalikult lihtsat ja ühemõttelist mittevabade pärinemise seadust.

2.4 Mittevabade seisund

Serfide seisundit on *Mirroris* kirjeldatud järgmiselt: „Nad ei saa omandada midagi, mis pole kasuks isandale; nad ei tea õhtul, mis ülesanne neile antakse hommikul, ja nende teenistuses ei ole miski kindel. Isand võib neid panna ahelatesse ja jalapakkudesse, vangida, peksta ja karistada, nagu tahab, säästes nende vaid nende elu ja jäsemeid. Nad ei tohi põgeneda ega oma isanda juurest ära minna, kuni isand suudab neid elatada, ja keegi ei või neid vastu võtta ilma isanda loata. Ilma isandata ei või nad kellegi vastu kohtusse minna, välja arvatud roima puhul. Ja kui sellised *serfid* kasutavad isanda maavaldusi, siis tuleb seda mõista nii, et nad teevad seda vaid päeva kaupa, nagu tahab isand, ja mitte kindlaksmääratud talituste järgi.“⁹³ Selles kirjelduses tõmbab *Mirrori* autor jällegi selge joone *serfi* ja villaani mõistete tähenduse vahele, kus mittevaba *serfer* eristub vabast villaanist.

Mirroriga sarnast sõnastust kasutab Bracton villenaazi kui maa juurde kuuluva rendikohustuse kirjeldamisel, kasutades samuti ettenähtud kohustuste suhtes teadmatuse põhimõtet: „Puhast villenaaz on selline, millest kasvab välja ebakindel ja määratlematu töökohustus, kus inimene ei tea õhtul, missugust ülesannet ta peab täitma hommikul, see tähendab, kus ta on kohustatud tegema, mida iganes tal kästakse teha.“⁹⁴ Samas lisab Bracton, et villenaazi maa omamine ei muuda personaalset staatust.⁹⁵ Seda kinnitavad ka Britton⁹⁶ ja *Mirror*.⁹⁷ Bracton eristab puhast villenaazi ja privilegeeritud villenaazi, kus esimese puhul on tegemist tavalise maa rendikohustusega ning teise puhul kroonuvaldustega. Teadmatuse

⁹² Beames. A Translation of Glanville, lk 91.

⁹³ Whittaker. The Mirror of Justices, lk 79.

⁹⁴ Thorne. De Legibus, vol 2, lk 89.

⁹⁵ *Op. cit.*

⁹⁶ Nichols. Britton, lk 162.

⁹⁷ Whittaker. The Mirror of Justices, lk 108–109.

printsiipi kasutab ta selleks, et eristada tavalise talupoja ja kindlate lepingute alusel kroonumaadel töötava talupoja staatust seaduse silmis – tavaline ehk puhta villenaazi tingimustes elav talupoeg allus oma isandale täielikult, kroonuvaldustel elavad talupojad (*sokemanid*) olid kaitstud maalt välja ajamise ja rendi suurendamise eest. Seejuures ei kasuta Bracton teadmatus printsiipi otseselt villenaazi kindlaks määramise tegurina.⁹⁸ Tegelikus praktikas määrasid rendikohustuste suuruse kohalikud väljakujunenud tavad, mis isegi võisid takistada isandal renditingimuste muutmist.⁹⁹ Teadmatus põhimõte ei pidanud kindlalt tähendama, et isandal oli õigus villaani täielikult oma suva järgi käsutada, vaid printsiipi võidi kasutada teadvustamiseks, et villaan peab tegema mingitel kindlaks määratud arvuga päevadel isanda heaks teotööd – lihtsalt ei olnud ette teada, millised tööd olid parasjagu vajalikud või kui palju seda tuleb teha.¹⁰⁰ Samuti võis see võimaldada isandale lihtsamaid kohtuprotsesse ning tema õiguste kaitsmist. Kui isand oleks kohtus nõudnud kindlate, täpselt määratletud teokohustuste täitmist, võinuks seda tõlgendada kui teistest, mainimata jäänud kohustustest loobumist – nii sai aga määrata, et rentnik kasutab maad villenaazi tingimustel kindlaks määramata kohustusi täites.¹⁰¹ Britton ning Glanville mittevabade seisundil pikemalt ei peatu, kuid loevad neid selgelt täielikult isanda meeevallas olevateks.¹⁰² *Mirrori* puhul tundub siiski, et autor on kasutanud teadmatus põhimõtet, eristamaks *serfi* villaanist – ehk selleks, et luua vahe lepingulaadse suhte alusel töötava talupoja ning isandale täielikult alluva ja temale vallasvarana kuuluva orja vahel.

2.5 Vabaks saamine

Mirror, Britton ja Glanville on pikemalt kirjeldanud mitmeid viise, mil moel mittevabad võiksid vabaks saada. *Mirrori* järgi saavad läbi ristimise vabaks vangi ja orjusesse langenud saratseenid ja muud mittekristlased. Samuti saadakse vabaks, kui omandatakse

⁹⁸ Hyams. King, Lords and Peasants, lk 194–195.

⁹⁹ *Ibid.*, lk 68–70, 184–185; Vinogradoff. Villainage in England, lk 297. Kaasaegsed juristid tunnistasid ka ise tavade tugevust. Näiteks kirjeldas Bracton tava Cornwallis, kus vaba mehe ja *naifi* abielust ning vabal maal sündinud lapsed jagunevad tava kohaselt nii, et üks saab staatuse ema, teine isa järgi. Thorne. De Legibus, vol 3, lk 293.

¹⁰⁰ Vinogradoff. Villainage in England, lk 298–299.

¹⁰¹ Hyams. King, Lords and Peasants, lk 195.

¹⁰² Nichols. Britton, lk 159; Beames. A Translation of Glanville, lk 87.

alamdiakoni või kõrgemgi tiitel või kui isand annab *serfile* vaba maad, mida saab järglastele pärandada, või võtab talt vasallivande.¹⁰³ Vaba maa andmise või rendi võtmise juhul satub aga *Mirrori* autor jällegi oma teooriaga raskustesse, kuna see kehtib nii villaanide kui *serfide* puhul.¹⁰⁴ *Mirroris* on rõhutatud isanda kohustust oma *serfi* ülal pidada ja tema eest hoolitseda.¹⁰⁵ Vinogradoff on juhtinud tähelepanu sellele, kuidas *Mirrori* autor on *serfe* nimetanud *servi a servando* – nad kuuluvad isanda eestkoste alla ning selle hooletusse jätmise korral katkevad ka isanda õigused *serfi* üle.¹⁰⁶ „Eestkoste all on *serfid*, abielus naised, need, kes on andnud usutootuse, kuni neljateistkümneaastased lapsed, pärijad, kes on sündinud nõrgamõistuslikuna, pärijad kes on kurdid ja tummad, pärijad, kes on pidalitõbised, inimesed, kes on vangis või järelvalve all, ja naised, kes on eestkostjate hoole all, kellel on õigus neid mehele panna.“¹⁰⁷ *Serf* saab vabaks ka siis, kui isand ta maalt välja ajab ja ei anna talle elatist või kui isand ta põhjuseta vangi paneb. Vabaks võib saada ka isanda muud sorti hooletu käitumise korral, näiteks kui isand laseb oma *serfil* ilma temata anda kohtus vastust või vannet kaasistujana, just nagu ta oleks vaba – juhul, kui isand teeb seda teadlikult, võib *serf* esitada vaide *naifina* kohtlemise vastu. Samuti kui isand laseb teadlikult oma *serfil* olla hagejaks teise isanda kohtus või olla kohtumõistjaks assiisikohtus või muul moel vabade meeste seas. Vabaks saab ka siis, kui kohus näeb ette arutelu orjastaatuse kohta ja isand jätab kohtusse ilmumata. Isanda hooletusega seoses saab *serf* vabaks ka juhul, kui ta elab aasta linnas või kuninga valdustes. Naist, kes abiellub vaba mehega, ei ole samuti võimalik *serfina* tagasi nõuda, isegi siis mitte, kui ta leseks jääb. Isand ise võib *serfi* vabaks lasta ja loobuda igasugustest õigustest tema suhtes. Vabaks saab, tõestades oma vaba päritolu läbi vanemate või esivanemate.¹⁰⁸ Mõte, et vabadust saab tõestada ükskõik kui kauge esivanema kaudu, käib vastu tavalisele keskaegsele kontseptsioonile, et läbi mitme inimpõlve väldanud orjuse muutubki inimene orjaks.¹⁰⁹ *Mirrori* järgi: „... pikaajaline villenaazis olemine ei tee vabast mehest *serfi*, nii nagu ka vabaks rentnikuks olemine ei tee *serfist* vaba meest, sest aeg ei suuda

¹⁰³ *Ibid.*, lk 78.

¹⁰⁴ Vinogradoff. *Villainage in England*, lk 420.

¹⁰⁵ Whittaker. *The Mirror of Justices*, lk 78.

¹⁰⁶ Vinogradoff. *Villainage in England*, lk 418.

¹⁰⁷ Whittaker. *The Mirror of Justices*, lk 119.

¹⁰⁸ *Ibid.*, lk 78.

¹⁰⁹ Vinogradoff. *Villainage in England*, lk 417.

kunagi vabadust hävitada.“¹¹⁰ Kusjuures, kui *serf* peaks isanda käest põgenema, väites, et ta on vaba, siis peab isand teda tagasi nõudma kohtu läbi. Kuna aga *serf* väidab end vaba olevat ja vaba staatus seisab kõrgemal mittevaba omast, siis ei saa seda küsimust otsustada maakonnakohus, vaid kuninga poolt määratud kohtunikud.¹¹¹

Britton toob lisaks vabaks saamise viiside loetlemisele mõnedel juhtudel välja ka nende põhjendused. Kui isand läänistab villaanile maad, siis pärivad viimase järglased tema varad, ning seetõttu on ilmne isanda kavatsus teha oma villaanist vaba mees. Abielludes oma maaisandaga või -emandaga saab mittevaba vabaks, kuna vastasel juhul osutuks tema pärija iseenda villaaniks. Sarnaselt *Mirroriga* loetleb Britton vabaks saamise võimalusi juhtudel, kui isand loobub oma villaanist või jätab ta hooletusse, samuti kui isand laseb oma villaanil omandada kohtuametniku või rüütli tiitli (kuniks nad neid tiitleid säilitavad) või kui isand tunnistab kohtus oma villaani olevat vaba. Samuti saab vaba mehega abiellunud *naif* vabaks. Kui villaan põgeneb, siis isand saab teda vallasvarana tagasi tuua aasta ja ühe päeva jooksul – selle aja möödudes loetakse neid vabaks ning isand peab neid kohtu kaudu tagasi nõudma, kusjuures kui villaan siis peaks väitma, et ta on vaba, peavad seda küsimust otsustama kuninga poolt määratud kohtunikud.¹¹²

Glanville ütleb samuti, et villaanidel on mitmeid viise vabaks saamiseks, sealhulgas mainib ta isanda poolt vabastamist ning ka vabaks müümist kolmandale isikule. Samas toob ta välja, et mingil juhul ei saa villaan end ise vabaks osta ning – mis kõige tähtsam – et isand saab vabastada villaanina sündinu vaid enda suhtes – teiste suhtes jääb ta endiselt villaaniks, kui see küsimus peaks kohtus esile kerkima. Vabaks saab ka villaanina sündinu, kes elab vähemalt aasta ja päeva linnas.¹¹³

2.6 *Mercheti* maksmine *Mirroris*

Üheks 13. sajandi kontekstis iseäralikumaks seisukohaks *Mirroris* jääb küsimus *mercheti* maksmisest – autor loeb seda *serfide* kohustuseks, mida ei tohiks nõuda villaanidelt. 13. sajandil oli *mercheti* maksmine üks peamisi tingimusi, mille järgi tehti kindlaks villaani

¹¹⁰ Whittaker. *The Mirror of Justices*, lk 108–109.

¹¹¹ *Ibid.*, lk 78–79.

¹¹² Nichols. Britton, lk 164–167.

¹¹³ Beames. *A Translation of Glanville*, lk 88–90.

staatust.¹¹⁴ Samas oli tõepoolest alles 13. sajandi jooksul hakatud suuremat rõhku panema *merchet*ile, *tallage*'ile ja teistele maksudele ning kohustustele, mis määratlesid selle, kas talupoeg on villaan (või temale kuuluv maa villenaaržis). 12. ja 13. sajandi vahetusel oli teotöö mõningates Inglismaa piirkondades harvem kui raharent ning seega pidid isandad, kes tahtsid talupoegadelt nõuda töökohustusi, kohtus varasemale teorendikohustusele apelleerima. Seega isandad püüdsid tõestada, et nende talupojad võlgnevad neile orjalikke rendikohustusi. Kuna aga tavaõigus oli alles hiljuti loodud, puudus esialgu selge eristus vabade ning orjalike rendikohustuste vahel (selged definitsioonid kujunesid sajandi jooksul).¹¹⁵ Isegi *mercheti* maksmise kohustus ei pruukinud alati olla kindlasti määrav, et tegu oli villaaniga. Mõnedes piirkondades pidid täiesti kindlasti staatusest vabad maksma *merchetit* ning samas võis selle maksmise kohustus tuleneda maa renditingimustest. Seda juhul, kui staatusest vaba mees elas maal, mida rentis villenaarži tingimustel. Sellegipoolest oli villenaarži kui maa rendikohustuse üle otsustamisel *merchet* siiski enamasti määrav.¹¹⁶

2.7 Õigusteooria ja kohtupraktika erinevused

Tavaõiguse ja tegelikkuse vahel oli suuri erinevusi ning see ilmneb ka juriidiliste tekstide ning kohtute tegevuse võrdlemisel. Tavaõigus nägi ette, et mittevabadel puudusid igasugused õigused oma isandate suhtes, kuid tegelikkuses eksisteeris mittevabadus väga mitmel erineval tasemel ning suur roll oli seejuures ka kohalikel tavadel.¹¹⁷ Ilmselt nägid ka juristid 13. sajandil vaeva, et seletada tavaõiguse erinevusi tegelikust kohtupraktikast või neid kahte kuidagi ühildada. Bractoni autor püüdis omavahel kokku sobitada Rooma õigust, mis põhines inimese staatusel, ning inglise seadusi, mis olid rohkem orienteeritud maa rendikohustusele – siit tuleneb ka Bractoni lahendus vabade ning mittevabade omavahelistele abieludele läbi isanda *potestase* alla kuulumise.¹¹⁸ Tõenäoliselt teenis sarnaseid eesmärke ka *Mirriori* eristus *serfide* ja villaanide vahel. *Serfid* olid määratletud Rooma õiguse ja isiku staatuse järgi ning villaanid olid seega vabad, kuid pidid täitma maarendi kohustusi oma

¹¹⁴ Bailey. Villeinage in England, lk 438.

¹¹⁵ Hyams. King, Lords and Peasants, lk 185–187.

¹¹⁶ *Ibid.*, lk 189; Pollock. Maitland. The History of English Law, lk 373.

¹¹⁷ Hatcher. English Serfdom and Villeinage, lk 7–9.

¹¹⁸ Hyams. King, Lords and Peasants, lk 184.

isanda ees ja ei võinud samuti neid kohustusi murda. *Mirror* autor läks oma eristusega veelgi kaugemale, väites, et villaanidel on õigus kohtuistungile hiljutise võõrandamise küsimuses (*assize of novel disseisin*): „On väärtegu öelda, et villenaar ei ole vaba kinnisvara, ning et kohtuistung [hiljutise võõrandamise küsimuses] ei ole sellisel kombel rakendatav ajutise rentniku väljatõstmiseks, nagu see on sellise puhul, kes on rentnik eluks ajaks või igaveseks; sest „villaan“ ja „serf“ ei ole kõlalt ega ka tähenduselt üks ja seesama, ning iga vaba mees võib rentida maad villenaarži tingimustel nii talle kui tema pärijatele, et nad teeksid teotööd ja kannaksid rendikohustuse koormat.“¹¹⁹ Selle väite juures kasutab ta viidet ülalmainitud Magna Cartale villaanide karistuste kohta. Siinkohal tekib vastuolu tavalise feodaalse kontseptsiooni ja harta vahel. Ei saanud väita, et villaanil puudub *serfi* kombel igasugune õigus varale ning samal ajal saab ta karistada kui millegi omanik.¹²⁰ Sellegipoolest, nagu nähtub ka ülal toodud võrdlusest, sattus *Mirror* autor kohati oma teooriaga raskustesse ning tema eristused muutusid hägusaks. Tegelikult valis kohtupraktika kompromissi tee, mis sageli ei järginud ühte kindlat joont ning „... villaani tsiviilõigused [...] paistavad olevat piisavalt sügavalt juurdunud, et olla mingites aspektides vastukaaluks feodaalsele doktriinile.“¹²¹ Kõige lähemal tegelikule kohtupraktikale oli selles aspektis Bracton. Villaan, kes oli küll kõigi teiste suhtes vaba peale oma isanda, võib teiste vastu esitada kohtus kaebuse maa tagasi nõudmiseks, kuid kuna kummalgi osapoolel ei ole sellisel juhul vahetut õigust küsimuse all olevale omandile, võib kaitsja endiselt esitada vastuväite, et hageja on villaan, ning olukord ei muutu, kuni villaani mittevabadust omav isand enda maa kaitseks kohtusse pöördub.¹²² Ei Britton, mis küll kaudselt viitas Bractoni suhtelisuse teooriale, ega ka teised autorid sellele nüansile tähelepanu ei pööranud. Jällegi ei kirjelda *Mirror* kaasaja kohtupraktikat ega seadusi, vaid näitab, kuidas see olema peaks. Villaanide õigust väärilt maalt välja tõstmise puhul kohtu kaudu maad tagasi nõudas kasutab *Mirror* autor vastuväite ja kriitikana 1285. aasta Westminsteri statuudile (*Statute of Westminster II*), kus seda õigust ei ole kinnitatud ajutistele rentnikutele.¹²³ Bracton aga võis püüda väiksema eesmärgina kaasata

¹¹⁹ Whittaker. *The Mirror of Justices*, lk 162.

¹²⁰ Vinogradoff. *Villainage in England*, lk 419–420; Vinogradoff märgib teise võimalusena tõlgendada vastavat Magna Carta peatükki tõendina, et harta loomise ajal puudus Inglismaal pärisorjus. *Ibid.*, lk 420.

¹²¹ *Op. cit.*

¹²² Hyams. *King, Lords and Peasants*, lk 95–96.

¹²³ Whittaker. *The Mirror of Justices*, lk 194; Seipp. *The Mirror of Justices*. lk 96–97.

oma villenaazi kirjeldusse oma aja muutuvat sotsiaalset reaalsust.¹²⁴ Ülaltoodud võrdlustest võiks järeldada, et ka *Mirror* püüab midagi sarnast või siis vähemalt leida lahendust seaduste ning kohtupraktika ebakõladele.

¹²⁴ Hyams. King, Lords and, lk 88.

Kokkuvõte

Selles uurimuses käsitletud traktaadid ei näe erinevusi mittevabaduse astmete vahel – iga mittevaba on seda sama palju nagu iga teinegi. Samas toovad nii Britton kui *Mirror* välja mõningad terminoloogilised erinevused. Nõnda eristab Britton siiski *naifi*, *serfi* ja villaani. Seejuures on kõige kummalisem käsikirja märkus, mis loeb *serfi* juriidiliselt vabaks inimeseks, kes aga *de facto* on mittevaba. *Mirror*, vastupidiselt, teeb eristuse villaani ja *serfi* vahel, kus võtab seisukoha, et kuigi villaanidelt on hakatud võtma mittevabade koormisi, peaksid nad olema vabad. Bracton väidab aga, et mittevabadus on suhteline – villaan on mittevaba vaid oma isanda suhtes ning vaba kõigi teiste suhtes. Brittoni tekst, mis on paljuski Bractonilt eeskujul võtnud, näib seda kontseptsiooni osaliselt toetavat.

Autorid on ühel meelel selles, et mittevabadus pärineb iidsetest aegadest ning rahvaste õigusest, tunnistades et loomuõiguse järgi peaksid kõik inimesed olema vabad. Traktaadid näevad mittevabu täielikult oma isandatele alluvatena nii, et nad ei pruugi ette teada, mis ülesandeid nad järgmisel päeval täitma peavad. Samas oli selline sõnastus tinglik ning mõeldud isandate kaitseks kohtus, tähendades seda, et talupoeg pidi teopäevadel tegema seda tööd, mida parasjagu oli vaja teha või mis talle kätte näidati. Lisaks kaitsesid kohalikud tavad tihti villaane ka liigsete koormiste eest. Bracton paistab olevat kasutanud teadmatuset põhimõtet just sellises tähenduses. Näib, et *Mirror* lahendab selle probleemi pigem terminoloogiliselt ning võimalikult lihtsakoeliselt: villaan on vaba talupoeg, kes teeb oma isandale lepingu alusel teotööd või täidab muid kohustusi, mis on tavadega välja kujunenud. *Serf* aga on ori, kes täielikult oma isanda alluvusse kuulub, ning isand võib teda käsutada või karistada nõnda, nagu heaks arvab. Ühelt poolt tundub, et teistest tekstidest erinev pole siinkohal mitte *Mirror*i käsitlus mittevabadusest, vaid tema autori arusaam vabadusest. Samas jääb kummaliseks *Mirror*i seisukoht, et villaanidelt ei tohiks *merchetit* ja teisi taolisi makse nõuda, ning tekstist nähtub, et autor on ka ise kohati oma terminoloogiliste eristustega raskustesse sattunud või need segi ajanud.

Glanville on neljast tekstist kõige napolisõnalisem, pöörates ülal vaadeldud nüanssidele vähem tähelepanu: villaanid on praktiliselt isanda vallasvara ning isegi kui viimane ta vabastab, jääb villaan kõigi teiste suhtes mittevabaks. Viimane punkt erineb oluliselt teiste tekstide käsitlusest vabaks saamise viiside kohta ning eriti läheb see vastuollu Bractoni teooriaga villaani mittevabadusest vaid oma isanda suhtes.

Jälgides traktaatide käsitlust mittevabana sündimisest, ilmnevad selged paralleelid *Mirrori* ja Glanville'i ning Brittoni ja Bractoni vahel, kus hilisemad tekstid paistavad olevat varasematest eeskuju võtnud. *Mirror* omakorda järgib siinkohal Glanville'i, leides, et mittevabade järglased on igal juhul mittevabad. Bracton aga lähtub abieluväliselt sündinud laste staatuse määramisel ema staatusest ja abielust sündinud laste puhul isa staatusest, lisades mõlemal juhul küsimuse, kas laps on sündinud vabas valduses või mitte. Brittoni käsitus on väga sarnane, kuid vaatleb vaid vanemate staatuse küsimust.

Käesolevas töös võrreldud tekstid on niisiis mittevabaduse kontseptsioonide poolest küllaltki sarnased, kuid erinevad kohati nende kontseptsioonide kasutamisel ja seletamisel. Tuleb arvestada, et võrreldes seadusetekstidega võis tegelik kohtupraktika olla kohati üsna erinev, ning samuti üritasid traktaatide autorid sobitada kokku Rooma õigust ja Inglise tavaõigust, mis mõnel juhul võis osutada keeruliseks. See avaldub ka mittevabaduse käsitlustes – seda eriti tugevalt varaseimas, 12. sajandi lõpust pärinevas Glanville'i tekstis, kuid ka hilisemates traktaatides. Mõnel juhul esineb vasturääkivusi ka ühe teksti sees. Samuti ei olnud traktaatide eesmärk alati seadusi lihtsalt kirjeldada, vaid nähtavasti neid ka reformida, *Mirrori* puhul isegi kehtivat kohtupraktikat tugevalt kritiseerida. Nende asjaolude taustal on mõistetavad ka traktaatides leiduvad vastuolud.

Summary

Unfreedom in the Legal Treatises of 13. Century England

The question presented in this Bachelor thesis is to what extent the concepts of villeinage in the 13. century legal treatises differed from each other. To find the answer to this question, three treatises from the 13. century and one from the end of the 12. century have been compared to determine their stance on the legal status of the peasantry – the works commonly known as Bracton, Britton and Glanville and one text called The Mirror of Justices. The latter could be regarded the most intriguing amongst the four. It was first discovered by Sir Edmund Plowden in the 16. century and later widely used by Sir Edward Coke who both thought it to be an influential source on pre-conquest times. Later, after being properly dated, the text was heavily criticized by William Frederick Maitland, one of the most influential legal historians of his time in the 19. century. Maitland saw little value in the treatise and called it a fantastic fiction written by a romantic. For almost a century after Maitland's conclusion about it, a number of historians disregarded the treatise, sometimes quoting Maitland without even going to the source material. In recent times the text has re-emerged, although more has been written to rebut Maitland's claims or to investigate into the linguistic peculiarities of the text than to discuss the contents of it.

Following a comparison of the mentioned treatises, it appears that they see no differences amongst the unfree – men are either free or bond. Nevertheless Britton, Bracton and Mirror all manage to make some terminological or conceptual distinctions. Britton differentiates a naif and a villein where a villein has only recently lost his freedom. Furthermore, an annotator to the manuscript has added a distinction of a serf, who *de jure* should be free but *de facto* still bears the burden of villeinage – like a free man who has married a naif, has to do villain customs to her lord. The Mirror, on the contrary, draws a distinct line between the serf and the villain: a serf is his lord's chattel and a villein is a free man, although still having to do customary services to his lord as being in a contract that he can't break. Bracton creates a theory of villeinage, where the villein is unfree only in the

relationship against his lord – to everyone else he is free. Glanville makes no distinctions upon this topic.

The authors of the treatises are in agreement in respect of serfdom originating from the ancient times and from the *ius gentium*, recognizing that according to *ius naturale* all men should be free. They see villeins as completely subject to the will of their lords so that they could not know on the previous evening what tasks they would be required to carry out the next day. This concept of uncertainty could also be taken as a formula that lords could have used in the courts to protect their rights. It was to be taken in the meaning that on the required days of service, the type of service required from villein has not been specifically settled beforehand. In addition, the local customs often defended the villeins from excessive exploitation by the lords. It is in this meaning that Bracton seems to have used the principle of uncertainty. *Mirror* seems to solve the problem rather terminologically and as simply as possible. It would seem that in this aspect it's not the concept of bondage but the concept of freedom that is different between the *Mirror* and the other treatises. At the same time, *Mirror's* claim that villeins should not be liable to merchet or other such vile customs remains a curiosity. It is apparent from the text that the author himself has occasionally struggled with his theories.

Glanville is the most laconic of the texts, paying less attention on the nuances mentioned above: villeins are in essence the chattel of their lords and even if the latter frees them, the villein will become free only in the relationship towards his lord – to all others he is still bond. This goes against the concepts of all other texts and is especially contradictory to Bracton's theory on the relativity of villeinage.

Following the treatises' concepts of being born into villeinage, parallels between the *Mirror* and Glanville and respectively between Britton and Bracton appear. *Mirror* follows Glanville in that all those who are begotten or born out of the unfree, will also be bond. Bracton follows the mother in determining the status of the children born outside matrimony and the status of the father for those born inside matrimony. It is also important whether the children are born in a free or a villein tenement. Britton uses a similar concept but abandons the question of tenure.

It appears that the texts compared in the thesis are rather similar in the broad strokes of their concepts of villeinage but differ in nuances of applying and explaining those concepts. It must be considered that the actual court practices on occasion differed slightly from the theories presented in the legal treatises and a general system of villeinage never developed. Most of the legal authors writing on those topics tried to piece together both the Roman law and English common law, which on occasion proved complicated. Sometimes there are contradictions within the texts themselves. At the same time the purpose of the treatises was not always to describe the current practices but also reform them. In the case of the Mirror, it was also to criticize the current court practices and judges. Those reasons also bring us closer to understanding the differences in the concepts of villeinage in the treatises.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Publitseeritud allikad

Beames, John. A Translation of Glanville. Washington, 1900.

Nichols, Francis Morgan. Britton; an English translation and notes. Washington, 1901.

Whittaker, Frederick William (ed). The Mirror of Justices. London, 1895.

Kasutatud kirjandus

Bailey, Mark. Villeinage in England: a regional case study, c. 1250 – c. 1349. – Economic History Review, 62/2, 2009.

Baldwin, Simeon E. Introduction. Rmt: Nichols, Francis Morgan. Britton; an English translation and notes. Washington, 1901.

Barton, J. L. The Authorship of Bracton: Again. – The Journal of Legal History, 30/2, 2009.

Beale, Joseph H. Introduction. Rmt: Beames, John. A Translation of Glanville. Washington, 1900

Brand, Paul A. Edward I and the Judges: the „State Trials“ of 1289 – 93. Cross, P. R. (toim). Thirteenth-Century England I. Suffolk, 1986.

Buckland, William Warwick. The Roman Law of Slavery: The Condition of the Slave in Private Law from Augustus to Justinian. Cambridge, 1908.

Catto, Jeremy. Andrew Horn: law and history in the fourteenth-century England. – Davis, Ralph Henry Charles (toim). Wallace-Hadrill, John Michael (toim). The Writing of History in the Middle Ages: Essays presented to Richard William Southern. Oxford, 1981.

Denholm-Young, Noël. Who Wrote the „Fleta“? – The English Historical Review, 58/229, Oxford 1943.

Faith, Rosamund. The English peasantry and the growth of lordship. – Studies in the early history of Britain. Leichester, 1997.

Grabes, H. The Mutable Glass: Mirror Imagery in Titles and Texts of the Middle Ages and English Renaissance. Cambridge, 1973.

Hatcher, John. *English Serfdom and Villeinage: Towards a Reassessment. Past and Present*, 0/90, Oxford, 1981.

Hilton, Rodney Howard. *Freedom and Villeinage in England. Past and Present*, nr. 31. Oxford, 1965.

Holdsworth, William S. *A history of English law*. 2. kd, 3 tr. London, 1922

Hyams, Paul R. A three-cornered dynamic of redemption in the “long” thirteenth century: villain manumissions and the theology of the incarnation. – Bates, David (toim). *Anglo – Norman Studies XXXV: Proceedings of the Battle Conference 2012*. London, 2013.

Hyams, Paul R. *King, Lords and Peasants in Medieval England: The Common Law of Villeinage in the Twelfth and Thirteenth Centuries*. Oxford, 1980.

Hyams, Paul R. The Proof of Villein Status in the Common Law. – *The English Historical Review*, 89/353, 1974.

Jahner, Jennifer. The Mirror of Justices and the Arts of Archival invention. – *Viator. Medieval and Renaissance Studies*, 45/1, 2014.

Maitland, Frederick William. Introduction. Whittaker, Frederick William (ed). *The Mirror of Justices*. London, 1895.

Pocock, G. A. *The Ancient Constitution and the Feudal Law: A Study of English Historical Thought in the Seventeenth Century*. Cambridge, 1987.

Pollock, Frederick. Maitland, Frederick William. *The History of English Law Before the Time of Edward I*. I kd. Cambridge, 1899.

Seipp, David J. *The Mirror of Justices*. Bush, Jonathan A. (toim), Wijffels, Alain (toim). *Learning the Law: Teaching and Transmission of English Law, 1150 – 1900*. London, 1999.

Trotter, David. Language and Law in the Anglo-French *Mirror of Justices*. L’art de la philology. – *Mélanges en l’honneur de Leena Löfstedt. Mémoires de la Société néophilologique de Helsinki LXX*. Helsinki, 2007.

Vinogradoff, Paul. *Villainage in England: Essays in English medieval history*. Oxford, 1892.

Internetiallikad

Thorne, Samuel Edmund (tlk). *De Legibus et Consuetudinibus Angliae*. – Bracton online <http://bracton.law.harvard.edu/> 23.05.2016

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemise

Mina, Jaan-Kristjan Unt

(sünnikuupäev 23.02.1990)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Mittevabadus 13. sajandi Inglismaa juriidilistes tekstides“, mille juhendaja on Marten Seppel
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 23.05.2016